

DYFODOL I'R IAITH

Llais i'r iaith

Dyfodol i'r iaith

Mae Dyfodol i'r iaith yn fudiad amhleidiol sy'n gweithredu er lles yr iaith Gymraeg. Nod y mudiad yw dylanwadu drwy ddulliau cyfansoddiadol ar sylwedd a chynnwys polisïau cyhoeddus a deddfwriaeth er mwyn hybu twf a ffyniant y Gymraeg ym mhob maes polisi. Bydd yn gweithredu er budd Cymru a'i phobl, gan ennill cefnogaeth a pharch i'r iaith a sicrhau bod y Gymraeg yn fater byw ar yr agenda gwleidyddol.

Mae Dyfodol i'r iaith yn croesawu'r cyfle i gyflwyno sylwadau ar yr adolygiad brys o Gynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg.

SYLWADAU AR GYNLLUNIAU STRATEGOL Y GYMRAEG MEWN ADDYSG

1. Rydym yn gwerthfawrogi bod y cynlluniau presennol yn rhai deng mlynedd, sy'n caniatáu cynllunio dros gyfnod tymor canolig. Serch hynny, rydym o'r farn bod angen cryfhau a mireinio'r CSGAU presennol er mwyn cyflawni'r twf mewn addysg Gymraeg a ragwelwyd yn *Cymraeg 2050*.
2. Erys gwendid yn y cynllunio deng mlynedd hyn:

Mae proses creu'r Cynlluniau'n cymryd rhai blynyddoedd, ac yn golygu arafu neu oedi datblygiadau. Tra bod hyn yn well nag y bu, gall arwain at ddiffyg uchelgais. Cyhoeddwyd yn ddiweddar gan y Gweinidog Addysg bod 22 o ysgolion Cymraeg newydd i gael eu sefydlu, yn sgil y CSGAU. Cyfartaledd o un ysgol am bob awdurdod addysg yw hyn, sy'n dwf anuchelgeisiol.
3. Mae'r CSGAU yn cynnig targed ar gyfer deng mlynedd. Rydym wedi dadlau (gweler ein sylwadau ar y CSGAU, Awst 2018) bod angen i'r CSGAU feddu ar dargedau tymor byr (5 mlynedd), canol (10 mlynedd) a hir (20 mlynedd). Mae angen rhoi sylw hefyd i sefyllfaoedd sy'n galw am weithredu brys, lle mae ysgolion Cymraeg yn orlawn.

4. Mae perygl bod y CSGAU 10 mlynedd presennol yn cynnwys targedau tymor byr yn lle rhai helaethach tymor canol a hir.

Mae angen i'r CSGAU, er manylu ar yr hyn a ddigwydd o fewn deng mlynedd, nodi ymhellach sut y bwriedir datblygu'r Gymraeg mewn addysg dros 20 mlynedd.

5. I sicrhau bod y CSGAU yn gallu cael eu gweithredu'n effeithiol, mae angen i raglenni eraill y Llywodraeth, h.y. rhaglenni ysgolion yr 21ain ganrif, gael eu cydgyllunio, i sicrhau llwybrau cyllid digonol ar gyfer twf addysg Gymraeg.
6. Er bod y CSGAU yn perthyn i awdurdodau lleol unigol, lle mae awdurdodau lleol yn fach, neu lle mae ffiniau siroedd yn agos at ganolfannau poblogaeth mewn mwy nag un sir, mae angen lefel amlwg o gydweithio rhwng y siroedd.
7. Rydym yn pryderu nad yw CSGAU rhai siroedd yn rhoi darlun digon manwl o anghenion gwirioneddol rhai siroedd. Mewn rhai siroedd mae ysgolion Cymraeg rhai ardaloedd yn orlawn, a'r siroedd wedi methu ymateb yn ddigonol. Mewn rhai siroedd, mae darpariaeth ysgolion Cymraeg yn absennol mewn rhai ardaloedd. Mae enghreifftiau eraill o siroedd yn newid lleoliad ysgolion Cymraeg er mwyn creu ysgolion mwy, a hyn yn amddifadu ardaloedd eraill o ysgol Gymraeg.

Rydym am weld, felly, bod y CSGAU yn mapio presenoldeb ysgolion cynradd ac uwchradd Cymraeg yn eu siroedd, ac yn nodi'r niferoedd a'r canrannau sy'n mynychu addysg Gymraeg ym mhob ward yn y sir, fel bod modd gweld ble mae'r bylchau.

Yn sgil hyn, mae angen i'r Cynlluniau ddarparu ysgolion Cymraeg mewn rhagor o gymunedau (yn lle canoli mewn ysgolion mwy) a mynd i'r afael yn fwy penodol â darpariaeth ychwanegol lle mae ysgolion Cymraeg yn llawn.

8. Nid yw'r CSGAU yn rhoi sylw i newidiadau / datblygiadau mewn addysg Saesneg yn y gwahanol siroedd. Mae'r rhain, e.e. yng Nghastell-nedd Port Talbot, yn gallu bod yn ffigythiad sylweddol i hyfywedd addysg Gymraeg.
Mae angen i'r CSGAU, felly, fod yn rhan annatod o gynllunio holl addysg statudol y siroedd.
9. Fel y nodwyd gennym yn ein sylwadau Awst 2018, mae angen i'r CSGAU (a'r Llywodraeth) fynd i'r afael â gwahanol fodolau o sefydlu ysgolion Cymraeg, gan

ddefnyddio'r stoc ysgolion presennol mewn ardaloedd trefol. Byddai hyn yn golygu gosod targedau ar gyfer gwahanol ardaloedd y siroedd yn fwy manwl nag a wneir ar hyn o bryd.

10. Mae angen i'r CSGAU nodi'r nifer cynyddol o staff dysgu a staff cynorthwyol Cymraeg sydd eu hangen i wireddu eu cynlluniau. Er mwyn sicrhau staff digonol, bydd angen cydweithio rhwng Awdurdodau Lleol, Llywodraeth Cymru, y Ganolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol a darparwyr dysgu iaith, a darparwyr Addysg Gychwynnol Athrawon, sef y partneriaethau prifysgolion ac ysgolion perthnasol. Gall ystadegau gan Cyngor y Gweithlu Addysg, ac Arolygon y Gweithlu Addysg ddarparu rhywfaint o wybodaeth am sgiliau Cymraeg y gweithlu ac anghenion hyfforddiant. yn ogystal â gwybodaeth am niferoedd a sefydlogrwydd y gweithlu. (Mae *Cymraeg 2050* yn rhagweld y bydd angen cynyddu nifer yr athrawon cynradd o 2,900 i 3,900 erbyn 2031, ac i 5,200 erbyn 2050, gyda chynnydd cyfatebol yn y sector uwchradd.)

11. Mae angen i'r Llywodraeth – ac felly'r CSGAU – ddilyn trywydd diwyro o ran targedau, yn enwedig gan fod cynifer o dargedau am y Gymraeg mewn addysg heb eu cyrraedd yn y gorffennol. Mae *Cymraeg 2050* yn rhagweld bod angen cynyddu nifer y dysgwyr 7 oed o 22% (7,700) yn 2015/16 i 30% (10,500) erbyn 2031, ac i 40% (14,000) erbyn 2050.

Mae hyn yn golygu dyblu nifer yr ysgolion Cymraeg erbyn 2050. Nid oes awgrym o'r twf hwn i'w weld yn y CSGAU presennol.

12. Nid ydym yn argyhoeddedig bod y darpar categorïau ysgolion yn mynd i fod yn effeithiol, ac mae angen i'r CSGAU sicrhau nad yw ysgolion yn perthyn i categorïau anaddas. Er bod un categori 3P yn awr ar gyfer ysgolion Cymraeg sy'n dysgu'r cyfan (ond y Saesneg) i bob disgybl, mae angen categori 3 arall ar gyfer ysgolion Cymraeg sy'n dysgu 80% (dyweder) neu ragor o'r pynciau i bob disgybl trwy gyfrwng y Gymraeg. Byddai categori o'r fath yn gallu bod yn addas ar gyfer sicrhau nad yw'r rhan fwyaf o ysgolion Gwynedd, a rhai ysgolion Cymraeg mewn siroedd eraill, mewn categori llai cadarn na'u categori presennol, gydag anogaeth i fynd tuag at categori 3P.

13. Yn gyffredinol, wrth gynllunio addysg, mae angen derbyn yr egwyddor na ddylai addysg Gymraeg fod yn llai hygyrch nag addysg Saesneg, ac mae angen i'r CSGAU nodi hyn. I wneud addysg Gymraeg o leiaf mor hygyrch ag addysg Saesneg, mae angen bod ysgol Gymraeg gynradd ar gael ym mhob cymuned lle y ceir un Saesneg, neu mae angen i ddarpariaeth cludiant fod yn fwy ffafriol i ysgolion Cymraeg.

14. Mae modd rhagweld y gall y CSGAU gael eu trosglwyddo i Ddeddf Addysg Gymraeg, ond erys yr angen am gynllunio addysg yn holistig, ar draws y sectorau. Erys hefyd yr angen am gynllunio ar lefel gymunedol yn ogystal â sirol a chenedlaethol, gyda thargedau brys, tymor byr, tymor canolig a hir.

Cyswllt: Heini Gruffudd

Awst 2022

07983506805

heini@gruffudd.org

Llywydd: Cynog Dafis

Cadeirydd: Heini Gruffudd Trysorydd: Huw Edwards

Aelodau'r Bwrdd: Elaine Edwards, Eifion Lloyd Jones, Wyn Thomas, Catrin Alun, Iwan Edgar,
Dr Ruth Richards, Robat Gruffudd
